

**AN’ANAVIY XONANDALIK: O‘ZBEK MUSIQA MADANIYATINING
ILDIZLARI**

Respublika musiqa va san’at texnikumi

Xakimov Toxir

Azimov Alisher

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek an’anaviy xonandalik san’atining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va hozirgi holati tahlil qilinadi. Buxoro, Farg‘ona-Toshkent, Xorazm ijrochilik maktablari misolida xonandalik uslublari ko‘rib chiqilib, ularning o‘ziga xos xususiyatlari yoritiladi. Maqolada shuningdek, maqom musiqasi bilan xonandalikning o‘zaro aloqasi, ustoz-shogird tizimi va ayol xonandalar roli haqida ham fikr yuritiladi. Xonandalik milliy musiqa madaniyatining asosiy tarmoqlaridan biri sifatida tahlil qilinadi.

O‘zbek xalqining ko‘p asrlik musiqa merosida an’anaviy xonandalik alohida o‘ringa ega. Bu san’at turi nafaqat musiqa ijrosi, balki xalq tafakkuri, ruhiyati va estetik didining ifodasidir. An’anaviy xonandalikning shakllanishi, uslublari va hozirgi kungacha saqlanib kelinayotgan ijro maktablari milliy musiqa madaniyatining muhim qismini tashkil etadi.

ASOSIY QISM

1. Xonandalik tushunchasi va tarixiy ildizlari

Xonanda — ovoz orqali musiqa ifodalaydigan ijrochidir. O‘zbek xonandalik san’ati ilk islomiy davrdan boshlab shakllana boshlagan. Buxoro, Xiva, Samarqand, Farg‘ona kabi madaniyat markazlarida ijro an’analari paydo bo‘lib, avloddan avlodga o‘tib kelgan.

2. Ijro maktablari va uslublari

An’anaviy xonandalikda bir nechta maktablar mavjud:

oBuxoro maktabi — maqom asosli, falsafiy va ruhiy ohanglar bilan boy.

oFarg‘ona-Toshkent maktabi — hissiyotga boy, keng ovoz diapazonini talab etuvchi ijro.

oXorazm maktabi — o‘tkir va ritmik tavsifga ega, tezkor o‘tishlar bilan ajralib turadi.

3. Xonanda va maqom

Xonandalik san’atining eng yuqori darajasi maqom ijrosidir. Maqom xonandasi chuqur nazariy bilim, lad-hamohanglikni his etish va boy tajribaga ega bo‘lishi lozim. Bunday ijro murakkab vokal texnikasi va ruhiy yetuklikni talab etadi.

4. An’anaviy repertuar va til uslubi

Xonandalar asosan klassik she’riyatga asoslangan ashulalarni ijro etadi — Navoiy, Bobur, Fuzuliy va boshqa mumtoz shoirlar ijodi asosiy manba hisoblanadi. Ashulalarning tili poetik, mazmuni esa sevgi, ma’rifat, tasavvuf va axloqiy g‘oyalarga boy.

5. Ustoz-shogird tizimi va ayol xonandalar roli

An’anaviy xonandalik ustoz-shogird an’anasiga asoslangan. Mashhur ustozlar (Tohir Norboyev, Jurabek Jo‘rayev va boshqalar) ko‘plab shogirdlar yetishtirgan. Ayol xonandalar

20-Mart, 2025-yil

(Munojat Yo‘lchiyeva, Ozoda Nursaidova) bu san’atni rivojlantirishda muhim o‘rin tutmoqda.

XULOSA

An’anaviy xonandalik — bu o‘zbek milliy o‘zligining ifodasi, ruhiy va estetik merosidir. Bu san’at turi nafaqat musiqa, balki xalq tarixini, dunyoqarashini, she’riyatini o‘zida mujassam etgan tirik ifodadir. Uni asrash va yangi avlodga yetkazish muhim madaniy vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirzayev, M. (2004). O‘zbek an’anaviy xonandaligi. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.
2. Radjabov, A. (2003). Maqom san’ati asoslari. Toshkent: Musiqa nashriyoti.
3. Karimov, A. (2010). O‘zbek xalq musiqasi va cholg‘ulari. Toshkent: O‘zbekiston.
4. UNESCO (2008). Shashmaqom as UNESCO Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org>
5. Tursunov, B. (1998). Xonandalik maktablari va ijrochilik uslublari. Buxoro: Fan.
6. Yo‘ldoshev, A. (2015). Ayol san’atkorlar va milliy musiqa. Samarqand: Madaniyat nashriyoti.